

Westmannen.

Nr. 6

Bergen 20. august 1990

6. årgang

Sauerwein - Litauens røyst i Noreg

Av Oskar Vistdal

Hausten 1874 skriv bladet Bergens Adressecontoirs Efterretninger: «En merkelig sprogmand, dr. Sauerwein fra Hannover, har en tid opholdt sig i Kristiania nærmest for at lære lappisk. Han taler omrent alle europæiske og mange ikkeeuropæiske sprog. Sine store kundskaber anvender han bl.a. til bibeloversættelse i det engelske bibleskabs tjeneste. Efter seks ugers ophold her i landet taler han allerede godt ørsk. Herfra reiser han til Finland for a lære finsk.»

Nyleg dukka namnet Sauerwein opp att i det litauiske bladet Tiesos (Sanning). I denne lagnadstida for Litauen vert han nemleg heidra som den merkesmannen han var i striden for språkleg og kulturell rett og atterføding blant litauarane i den tida då landet var delt mellom Russland og Tyskland. Den gongen var det tyskarane som stod for den verste trælkinga i Litauen, så det var særleg dei Sauerwein sette seg imot.

Striden mot den statsstyrde avnasjonaliseringa av dei baltiske og slaviske mindretalsfolka i det tyske keisarriket gjorde Sauerwein namnspurd, elsa og hata over store delar av Mellom- og Øst-Europa i siste fjerdingen av førre åndradåret. Han heldt mykje til i Vesle-Litauen eller Memelland, den litauisktalande delen av Aust-Preussen, og der tedde han seg reint som ein poetokrat i Bjørnson-stil. Han var verksam som diktar, folketalar og politikar, og stilte fleire gonger til val både til den preussiske landdagen og til den tyske riksdayen.

Sauerwein gauv laus på det han kalla det «hypernasjonale streberiet», eller den målfaste og hardtydde germaniseringsspolitikken til tyske styremakter andsynes dei balto-slaviske folka i riket. Dei dreiv fortyskinga med bl.a. tvungen tyskopplæring og forbod mot bruk av heimemålet i skule og kyrkje.

Soldatar og skuleborn fekk ikkje eingong skriva heim til foreldra på morsmålet. Sauerwein såg dette som eit grovt brotsverk mot kulturen og menneskeverdet til desse folka. Å tvinga borna til å lære eit framandt mål utan feste og fyrsteopplæring i morsmålet er som å lære dei å ride før dei kan gå, herma han etter den tsjekkiske pedogen Comenius. Dei som driv slik tvangsuniversitning, øydelegg læreevna til borna og syndar mot «pinseanden», som han kalla det, av di dei fjernta folket frå kristendomen med dei bakvende lærermåtane sine.

I lengre tid førde Sauerwein striden mot germaniseringa frå Noreg, som var det andre heimlandet hans å kalla. Han kjende seg elta og utrygg i Tyskland, og fleire stader skriv han om noregsoppalda som sjølvvall utlægd. I Noreg hadde han dessutan tilgang til ei fri presse, og kring hundreårsskiftet slapp han ofte til i norske blad med utgreningar om tilhøva i Litauen.

Sauerwein budde til saman ti år i Noreg, skiftevis på Dovre og i Kristiania, der han døyde i 1904. Han var mykje opteken av målsaka i Noreg, av di han tykte at den nynorske språk-

og nasjonalitetsrørla i mangt var samrøtt med den balto-slaviske kulturreisinga i Tyskland. Han ålmenta ein god del skrifter om dette både på dansk og norsk. Best kjend er vel diktsamlinga *Frie visor ifrå viggun* på dovremål frå 1885.

Litauarane vona at Sauerwein som tyskar kunne gjera større inntrykk på styremaktene enn dei sjølv; «dei stakkars litauarane ville gjerne halde seg fast i kleda mine slik som dei gråtande borna hjå mor si», skrev han til venen Matias Skard. Men korkje hjå Bismarck eller hjå Wilhelmane møtte han nokor forståing. Den einaste keisaren som hadde noko syn for særhått og nasjonalt liv hjå mindretalsfolka, var Friedrich 3. Han lærde seg jamvel litauisk, og mange venta seg betre tider under han. Men det var ikkje stort han fekk gjort på dei 99 dagane han sat på trona før han døydde i 1888.

Verksemda til Sauerwein vart sett i samband med den panslaviske rørla, som hadde spreitt seg til Tyskland etter Februarrevolusjonen. Styresmaktene og avisene var difor ikkje seine med å skulda han for å fara med landssvik. Det hjelpte lite at han gong på gong hevda at han ville gjera fedrelandet ei velgjerd ved å fjerne vokstergrunnlaget for panslavismen. Han meinte at litauarane ville verte minst like trugne borgarar av riket som tyskarane, berre dei fekk leva i fred med sin eigen kultur. Han understreka sterkt at det ikkje var ein politisk, men ein kulturell og pedagogisk strid han førde. Det kan likevel knapt døljast at det var nettopp politikk han dreiv, både gjennom dei mange skriftene sine og i dei litauiske valkampane. Når han heldt taler på store møte og kulturstemne, flokka folk seg om han i tusenvis til vern mot tyske oppsynsmenn som ville hindra han i å tala til folket på litauisk.

Til side 2

Lars Festøy til minne

Ein norskomann som var kjend yver heile landet, lærar Lars Festøy, Tresfjord er gjengen burt. Han vart 90 år gammal og var aktiv heilt til slutt.

Lars Festøy var fødd i dåverande Vartdal herad. I sine første ungdomsår dreiv han fiske, men snart valde han skulevegen. Lærareksamten tok han i Volda i 1923, og same året vart han lærar i Sauda. Two år deretter kom han til Tresfjord, og der var han lærar på Sylte skule til han i 1942 gjekk heilt yver til pelsdyrhaldet, som han hadde drive heilt sidan han kom til Tresfjord. Han var ein praktisk mann, og han var med og skipa Norges Pelsdyralslag i 1926, og i Romsdal Pelsdyralslag var han formann i umlag 20 år.

Då nedgangen råka pelsdyrhaldet, gjekk Festøy attende til skulen, han vart lærar i Lid krins i Vestnes i nokre år. Men so vart han med i minkhaldet, og vart fast utstiller av dyr i mange år.

Sauerwein - Litauens røyst i Noreg Frå side 1

Sauerwin kom aldri på tinget, og han greidde ikkje mildne den hardhendte fortyskinga i Litauen. Ho kvesste seg tvert om til fram mot hundredårrskiftet. Det han derimot greidde, var å vekkle litauarane til byrgskap og tru på sitt eige nasjonale liv. Det kan vera så ymist med dette hjå folk som har vore haldne nede i lang tid. Stundom byrjar dei å vanvyrde eigen hått og hug og jattar med trælkinga til overmennene.

Fri litauarane frå det råe og uhøvla barbarmålet som hindrar framtaket deira, og som ikkje eingong har nokon litteratur, baud tyskarane. Lat dei få ei velseda mål som tysk i staden, så dei får oppleva diktverda til Lessing og Goethe! Sauerwein hevda at slike bod var ei vanæring av Lessing og Goethe, dei som hadde slik vyrdnad og hug for balto-slavisk song og folkedikting. For litauarane er ein kjær song på heime-målet meir verd enn alt Schiller og Goethe har skrive, meinte han.

Knapt nokon europeisk kulturkrins har ei rikare folkedikting enn slavarane og baltarane. Dette gjeld ikkje minst dei verdkjende litauiske folkevisene. I Litauen fekk folkevisene i røynda like mykje å seia i den nasjonale atterfødinga som på Færøyane. Sauerwein la mykje vinn på å få denne «løynde» diktinga fram til heider og ære, slik at ho kunne verte grunnlag

Likevel er det minnet um kulturmannen Lars Festøy som vil leva lengst. Han var ihuga med i målarbeid, han tok sine tak i Tresfjord mållag og i Romsdal Mållag, likeeins i vinstrelaget i Tresfjord, han var lenge varaformann i Sunnmøre Vestmannalag, og i mange år møtte han på møte i Sunnmøre Mållag og i Noregs Mållag. Han skipa Festøyfondet som skal hjelpe målreisingi, og han var heiderlagsmann både i Noregs Mållag og i Vestlandske Mållag og Ivar Aasen-sambandet.

Han var ein venesæl mann, og han åtte ein fin humor som lyste upp der han var med. Mange vil minnast denne fine kulturmannen i takksemd.

Ludv. Jerdal

Kongeleg tiltaleform

Kvitsunndag 1990 hadde Oddbjørg Aasen Bjørdal eit program i fjernsynet om «Kongen og kyrkja». Sendingi fekk umfram vekt sidan kong

for eit nytt bokliv. Dette er hovudsaka i den kulturpolitiske bodskapen hans. Det var lita von om nokon heimverka framtidsskultur om ikkje folket sjølv villa laga han av sitt eige nasjonale vyrke, meinte han. Mange av hans eigne songar er tufta på dette grunnlaget, og med dei rudde han seg rom blant klasiskarane i litauisk bokheim.

Denne «litauiske» bodskapen tok han med seg til Noreg òg. Der ville han live opp att folkesongen hjå gudbrandsdølene. Det var nemleg eit hovudmål med diktsamlinga *Frie Visa*, som han tileigna Ivar Aasen, «nestoren blant norske språkmenn», som det står på tittelbladet. Bodskapen ligg i namnet på boka: Det er fritalande viser på eit fritt mål om og for eit fritt folk. Diktaren vil heidre det frie norske samfunnet og laste ufridomen i Tyskland utan otte for nokon sensur. Ein heil diktbok er viggd Litauen med omsetjingar av hans eigne litauiske songar. Vi tek med ei strofe or den mest kjende, som med eitt har fått ny aktualitet hjå litauarane. Han byggjer på velkjende baltiske folkevisemotiv, m.a. grana, som er eit tradisjonelt morssymbol i litauiske songar. Slik som grana trassar stormen og står grøn i all æva, slik skal Litauen stå imot alle fiendar:

*Trå slik som tre i trygge liom
skal Litau-folket halde fast.
Som grani grøn på elvesidom
trivst vi, og der det stormar kvast.*

Olav V nett låg på Rikshospitalet mykje sjuk etter slagtilfellet 2. juni.

Programmet var i seg sjølv godt. Det som me her serskilt vil draga fram, er den naturlege og fine tiltalemåten til Oddbjørg Aasen Bjørdal. Ho vende seg til kong Olav i tridje person, og ho brukar berre tiltaleordet *kongen*. Dette sette like til, verdig og norsk spiss på samtalen med den folkekjære kongen.

Dei snirklete og tilgjorde tiltaleformene «Deres kongelige høyhet» og «Deres majestet» er ikkje røtte i norsk målgrunn. Tiltale med kongstittel i tridje person er både naturleg og høgtidleg, og kann brukast i bokmål som nynorsk. Alternativet måtte til avbrigde vera tittel pluss namn - kong Olav, kronprins Harald, kronprinsesse Sonja.

Kvednasteinen

*Han bære låg dar -
kvednasteinen,
fekk kje da minsta jort.
Den nya tiæ
hadde leia
kvednavatnet bort.*

Olav L. Hannisdal

Dette diktet er tonesett fleire ganger, og har vore til inspirasjon for yngre litauiske diktarar. I sjølvstendetida 1920-1940 var det Litauens såkalla andre fedrelandssalme. Før Stalin greip inn, lydde tonane av songen frå klokkespelet i Kaunas, som var hovedstad i Litauen i mellomkrigstida. Songen byr knapt på nokon stor poesi, men under 2. verdskrigen var han med og heldt oppe motet hjå eit heilt folk. No lyder han atten over Litauen, om då ikkje Gorbatsjov har fått songen til å tagne.

Litauen mot Tyskland eller no mot Russland er som Davids kamp mot Goliat. I denne striden er det ikkje sverdet, men ordet som duger. Difor er merkesmannen atten eit åndsmenneske, typisk nok ein musikar i dette landet der songen har hatt så mykje å seia for å halde liv i heimleg kultur. President Vytautas Landsbergis er liksom Sauerwein tyskætta, og på same vis som Sauerwein held han fram Noreg og Sverige som førebilete for andre om god granneskikk.

I år skal Dovre sentrum få gate namn, og ein kan godt skjøna dovrane når dei har valt å kalla ein veg Sauerwein-geilin. Så no kjem Dovre i godt selskap med Klaipeda, Gronau og Hannover, som òg har Sauerwein-gater.

Vestmannen.

Vestmannen kjem til vanleg ein gong i månaden.

Bladpenger kr. 100,- for året.

Kan tingast på alle poststader og beinast frå «Vestmannen», Helge Liland,

5065 Blomsterdalen

Postgiro: 4 25 63 92,
Bankgiro: 8401.21.43027

Utgjevar:
Vestmannalaget,
5000 Bergen,
Telefon (05) 31 79 29/31 31 16.

Bladstyrar:
Jostein Krovik,
6143 Fiskabygd
Telefon (070) 21 429

Forretningsførar:
Helge Liland,
5065 Blomsterdalen,
Telefon (05) 22 67 00

Sats/trykk:
Sigurd Olsen Boktrykkeri, Bergen

Forfattaren Anders O. Klakegg - Minneord

Fra Jølster kjem den meldingi at forfattaren Anders O. Klakegg brått er gjengen burt. Han var 77 år gammal.

Meldingi vil vekkja sorg hjå mange, for Anders O. Klakegg var ein kontaktspande mann, og veneflokken var stor. Han var fødd i fagre Jølster, og der tok han yver farsgarden på Klakegg. Den dreiv han i mange år, men i dei seinaste åri leiga han garden burt til andre. Det var nok skrivangi som meir og meir tok plassen.

Klakegg er velkjend i heile landet for dei historiske romanane sine, i «Heksepel» og andre bøker trylla han fram gamletidi som han var sterkt uppteken av. Den interessa førde òg til at han skreiv den store Bygdeboki for Jølster, og i samband med 100-årsminnet um målaren Nikolai Astrup i 1980 skreiv han ei bok um Astrup og hans kunst. Det er ei prydeleg bok med mange bilete av Astrups kunstverk. No då han brått fall burt, hadde han ferdig i manuskript emne til ein ny roman.

Anders O. Klakegg var byrg av heimbygdi si og av tradisjonane der. Og då Vestmannalaget, Vestlandske Mållag og Ivar Aasen-sambandet i fjer høgtida 100-årsminnet um professor dr. Gustav Indrebø, som rekna Jølster for heimbygdi si, kom Klakegg til Bergen og bar fram ei varm helsing frå Jølsterbygdi. I mange år hadde Klakegg vore lagsmann i Den Norske Forfatterforening, og på årsmøti der var han millom deim som merka seg ut med godt grunngjevne innlegg. Til venstre kringum i landet tok han gjerne ein telefon og heldt kontakti uppe på den måten òg.

Ein god jølstring og nordmann er burte. Men gjenom bøkene sine vil Anders O. Klakegg vera til inspirasjon i ei lang framtid. Signing yver minnet.

Ludv. Jerdal

Nasjonal ynskjetenkjing?

Målungsdomen hev lukkast i å få til ordskeife um nasjonalitetstanken, og ein innsendar skriv i EG, med brodd mot NMU, at det er lite anna enn ynskjetenkjing å rekna med ålmenn yvergang til nynorsk ut frå nasjonal idealisme. Rett nok hev ingen spått snarleg «ålmenn yvergang», men skal utsegni ha mening, må det liggja i henne at me kan venta meir slik yvergang utan enn med nasjonal grunngjeving.

Innsendaren må hanga fast i den sokalla sosiale måltanken, eit mykje misbruks ord, og i slikt fall må augo attlatast for mange historiske lærdomar. Korleis kann den «sosiale» tanken verta ei lyftestong for målreisingi no? Bokmålstileigningi er knirkefrei, høyrer me. Ja, so glatt gjeng bokmålet inn at sume mållagsfolk kyter av at elevar flest fær det gratis og utan upplæring!. Dømt reint sosialt er det knapt nokon vinst med two offentlege skriftmål, og dei sosiale grunnane talar helst for at dagens skriftlege fleirtalsmål vert einerådande.

Tidsgreiner på den sosiale stuven er dialekt-lina og two-målsolina — mykje godt two ord for det same. I ein viss tidsbolk opna truleg desse «linone» for fruktrike og tenlege tankar. i dag er dialekt-lina på vaklande fot; det tykkjест uklårt um nynorsk skal vera samnemnar for alle dialektane, eller um nokre dialektar ligg nærest nynorsk og nokre nærest bokmål (van-skane røter seg mykje i redsla for det nasjonalhistoriske skilmerket **norsk**). Two-målslinefararane held seg helst til siste tolking, mange; dei vil læsa fast two-målstoda, dvs. med nynorsk nedstøytt til mindretalsmål og ikkje-riksmål — truleg då med langsam under-

gang stilltegjande i sikte. Å venta «ålmenn yvergang» til vårt mål på slikt grunnlag, kann ikkje eingong vera ynskjetenkjing, det er meiningslaust.

No er det sant nok ikkje vitug gjerd av målfolk å vraka sosiale og dialektale grunnar når slike grunnar byd seg fram. Tvert um. Men knapt um nemnande framgangsteikn er synlege på slikt underlag.

Då sit me att med den nasjonale grunntanken. Sjølvagt kann ingen garantera «ålmenn yvergang». Me kjenner ikkje framtdi betre enn spåmannen vår som kallar det «ynskjetenkjing» å setja si lit til norsk mål. I 1950-åri lydde spådomen frå den kanten at det var «himmelblå utopi» átru på det norske målet.

Kanskje vert ikkje mange målfolk av nasjonal idealisme. Men idealistane finst. Og nasjonalkjensla — tilhørsbla til eige folk — er meir enn idealisme. Det er eit djuprøtt instinkt. Kor stor framgang målreisingi vinn på sitt nasjonale tankegrunnlag, veit me inkje. Men i alle høve trur me ikkje på ein «sosial» framgangsveg brulagd med utslitne slagord og knuste prognosar.

Nett i dag er nasjonalitetstanken i vokster. Berre ei blind målreising let vera å nyta dette ut. Dei mykje spådomane — defaitismen — vil no som tidlegare tæra på von og vilje, men det nasjonale instinktet, den folkelege hopehavskjensla, er vedvarande ei sterk kraft.

J.Kr.

Færøyske heit-plagor

Heller ikkje på Færøyane hev dei slokke heilt undan heit-ordi. Det vesle bladet frå Færøyska Málnevndin som heiter **Orðafar** (med ein stungen d som prentaren lyt utelata) fortel at det alltid hev vore sed á nöyta lekken minst råd i velflitt færøymål. Ja, kanskje hev dei vore altfor strenge stundom, undrast bladskrivaren. Han trur ikkje dei slepp heilt ordlag som **skjótheit** (skunding, brennhast) i avisor, men vil ikkje ha «dugnaligkeit» so lenge dei hev **dugnaskapur** (på norsk dug, dugskap, dugleik):

-HEIT

Tað hevur frá fyrstu stund verið siður at gera sum minst við at nýta eftirskoptyð her omanfyri i vandaðum máli. Kansa hevur ov strangliga verið atborið i hesum eins og øðrum, men neydugt er mangan við greiðum reglum heldur enn við hesum ævinliga «bædi eru javngöð». Tó sleppa vit ikki undan at viðurkenna orðafelli sum «við skjótheit» í ávisum stili. Men hvi siga «dugnaligkeit», tá ið orðið dugnaskapur er til?

Eit usakleg åtak på «norskmålsfolk»?

Tilsvar frå «målblendaren»

Arne Torp

I Vestmannen 20. mai 1990 kjem bladstyraren med ein «kommentar» til tvau stykke skrivne av Rolv Theil Endresen og meg. Bladstyraren meiner at det me hava skrivet er «stykket er eit usakleg åtak på målstudentar og andre norskmålsfolk». Det einaste «provet» på dette frå det eg heve skrivet, som verd lagt fram i umrøda, er ei ordrett herming frå EG, bladet å Norsk målungdom, der det heitte at «dårleg nynorsk er betre enn godt bokmål». Det undrar meg sant at segja at det skulde vera «usaklegt» at herma eit kvart ordrett på det viset som eg heve gjort i detta tilfellet.

Elles heve bladstyraren heilt rett i at stykken mitt er eit åtak, men ikkje

på «målstudentar» eller andre «norskmålsfolk», men på **målbruken** til visse medlemer i Norsk målungdom, som syna meir vilje en evna til at skriva det dei meina skal vera norsk. Eg vil og gange mot påstanden um at åtaket skulde vera **usaklegt** - eg meiner tvert um at det var sers saklegt og vel underbygt.

Eg vil sjølv sagt ikkje neitta desse målungdomarne at hava det målsynet som dei hava — eg heve på sett og vis «Respekt» fyre den eldhugen dei syna. Eg var sjølv i si tid sers uppglødd fyre Aasens landsmål, som eg framleides meiner er det mest fylgjestrenga nynorske målet som nokon gong heve voret til. Difyre er det òg den einaste

formi av nynorsk som eg trur eg kann greida at skriva nokolunde rett utan ordlista!

Likavel vil eg slett ikkje ganga inn fyre detta målet som «einaste riksmål i Norig». Eg er fullt medviten um at ei innføring av «Aasen-normalen» i dag vilde gjera 99% av det norske folket til språklege kryplingar — og so meinvis vil eg ikkje vera!

Det einaste eg vilde peika på i stykket mitt, var at det er ikkje so einfelt at vera anten «målblendar» eller «målreinsar» i både leider ero vand-sama, og det er stødt lettare at «kritisera» målet hjå deim som freista at skriva annarleides enn hjå deim som fylgja den breide hovudstraumen i målvegen - det vil segja dei som skriva «konservativt» bokmål. Og nett det målet ero vel både Vestmannen og eg samde um at me ikkje vilja hava!

Merknad til Arne Torp

Det eg skrev i Vestmannen nr. 4/1990 var kanskje provoserande, og slik er det rimeleg at Arne Torp tek til motmæle. Rett skal vera rett. Men eg nemnde ikkje hermed «dårleg nynorsk er betre enn godt bokmål» nett for å påvisa usaklegskap; eg trudde Språkleg Samling hadde gjort ordi til sine og nyttia dei til forsvar for den lærebok som var i sokjeloset. Elles tenkte eg helst at forfattarane rekna seg andsvarlege for svaret til målstudentane «in solidum».

Endå kann ein vel undrast på kor sakleg det er å møta kritikk av ei universitetslærebok med utfall på personleg plan mot målet til kritikarane. Finst det ustødig norskmålsbruk, er det i stor mun ei frukt av norskuplæringsi på høgre læreinstitusjonar og av den tilsikta offentlege nedrivingi av norsk skriftmål og norske skriftmålnormer. Slik stoda med statshjelp hev vorte, er det stundom vanskeleg for alle å halda den

språklege stigen rein, og den umstridde læreboki gjør det knapt lettare i so måte.

Umgrepet saklegskap hev mange avskyggjigar. Kva er t.d. dei saklege grunnane til at ein Språkleg Samlings-mann skriv i Vestmannen på avlagde norskmålsvariantar frå 1800-talet? Med utfallet av samnorskpolitikken i tanke låg vel Noregs-dansk frå 1800-talet nærmare? Trass i alt, det var godt påhitt! Eit pilkast av dei artigaste!

Eg er ikkje viss på at 99% av nordmennene er slike språklege kryplingar som Torp tykkjest ynskja gjera dei til; det er nok mykje eit spørsmål um upplæring. Men me treng ikkje heftast med dette, for ingen vil i dag gjera dei klassiske norskmålsformene til einaste riksmål, slik Torp høveleg skoddefullt ymtar um. Kravet på vår sida er derimot offisiell jamstelling for tradisjonelle former - i hovudsak i-mål, men ikkje berre. Me krev same fridom i norsk leid som bokmålet i

1972/1981 fekk i dansk.

Programposten til NMU um (ny)norsk til einaste riksmål i landet, ordlegg etter mi tolking ein framtidvisjon, men spelar i dagnær samanheng einast ei rolla for argumentasjonsmåte og arbeidsupplegg, mange meiner rett nok ei viktug rolla. Berre i Språkleg Samling finst det folk som framleis baskar og lagar oppskrifter på eit oftentleg monolittmål med eineformer og einevelde, sjølvé openberringi i målblendingsideologien.

Det er morosamt å sjå at Arne Torp hev gjort liknande røynslor som underskrivne. Eg skrev skulemålsnynorsk etter ordlista til nokolunde nyleg. Sidan hev eg for det meste skrive tradisjonelt mål ordlistefritt, vonleg tilnærma rett! Siste bolken i innleget er eg samd i. Det er alltid lettast å finna lyte hjå dei som vik av frå hovudstraumen - både i mål og anna.

Jostein Krovik

Minneord

Programsekretær Rolf Myklebust, Oslo er død. Han vart nær 82 år gammal, og med han hev norsk folkemusikkmiljø mist ein av sine fremste ambassadørar.

Han var fødd i Stryn i Nordfjord, og høyrd til ei gammal spelemannssett. Far hans var dugande spelemann, og i heimen vanka det mange spelemenn. Rolf Myklebust utdana seg til fiolinist, på Musikkonservatoriet i Oslo og hjå G. L. Lange. Han debuterte i 1931, og var fiolinist i Filharmonisk Selskaps orkester 1940-52. Han hadde og sitt eige ensemble som spela gammal dansemusikk og ofte var på spelferder kringum i landet.

Fra 1952 og i 26 år fram til aldersgrensa var han programsekretær i Norsk Riksringkasting, med seruppgåva å taka seg av folkemusikken. Han vart i dei mange åri «folkemusikkhalvtimen personleg». Han reiste kringum i landet, oppsøkte spelemenn og kvedarar, og gjorde gode upptak. Han vart på denne måten ein framståande samlar av folkemusikk. Pålag 30.000 upptak er det vorte, og det er ei av dei største og beste samlingar av folkemusikk i Europa. Og etter at

han slutta for aldersgrensa skrev han den verdfulle bok «Femti år med folkemusikk».

Rolf Myklebust var heidra med Kongens fortensmedalje i gull, med Fylkeskulturstipendiet, og han var heiderslagsmann i Nordfjordlaget i Oslo og i Landslaget for Spelemenn.

Ludv. Jerdal

Burt med sidemålet!

Undervisningsrektor Inge Lønning var hovudtalar på 75-årshøgtidi på Sunnhordland folkehøgskule sist haust. Han tala reint og vakkert nynorsk, og ordla seg so folkeleg og greidleg at det var ein hugnad å høyra. Det var plent som dette var daglegtale for han; han verka på ingen måte bunden av eit papir.

Eg mätte koma i hug at faren, frå Stord, hadde vore elev i den første årgangen på folkehøgskulen her, og bestefaren hadde gjenge folkehøgskulen i Haugastova som Wollert Konow og Niels Juel heldt her frå 1868.

Når eg so såg og høyrd Inge Lønning i fjernsynet ein kveld seinare, der han vilde ha burt sidemålet til artium, då tenkte eg: Ja visst! So vil

han ha to jamstelte norsk-stilar til artium!

For eg må vera samd med Lønning i at dette å «beberska begge målformer» - etter ein sidemålsstil, det er ein illusjon, ei hildring utan rot i røyndomen. Ein med nynorsk hovudmål kan fulla greida det, men sjeldan ein med bokmål til hovudmål. Difor må det koma inn i tilsetningsreglane for stillingar som krev dugleik i både mål, at vedkomande må ha nynorsk hovudmål til artium.

Av dette skulde då fylgja at me fekk to jamstelte mål til artium, liksom me hev det til eksamen på lærarskulen. Då skulde og upplæringa i norrørt mål få full mening, og norsk målsoga skulde kunna fortelja sanningi um kva som er norsk.

Ei sovor upplæring skulde koma alle til gode, ikkje minst dei med bokmålsbakgrunn. Norsk-upplæringa måtte då få fleire timer i den vidaregåande skulen enn ho hev i dag. Det skulde syna att, både på høgskulane og i yrkeslivet.

No må me reisa kravet fullt ut om ei reideleg jamstelling. Difor lyt me få til jamstelte norsk-prøver til artium. Det er det einaste rette i vårt mählkøyde land. Då først er det rett å taka burt tilleggs-stilen.

Sigurd Sandvik

På ferdafot

Av Arne Horge

Arne Horge er ikkje ukjend for dei som les Vestmannen. Han hev gledt oss med mange og mangslungne tilskot, både i bunden og ubunden stil. Ordkunstnaren med tilskrift Nesbyen set far etter seg i mange andre blad; han er å sjå i Gula Tidend, han skriv under merkjet «Driftekaren» i «Vårt Land», og han er den einaste me veit um som skriv på høgnorsk i det finlandssvenske «Vasabladet». Han hev lærarskulen, men han hev gjeve seg som lærar. No driv han, slik han sjølv segjer det, fjellgard i Nes i Hallingdal saman med kjeringi, og attåt skor han hestar for folk og skriv i seine kveldstimar. Han er fødd i 1940.

I 1982 gav Arne Horge ut dikt-samlingi «Rundt eit år» på Solum Forlag. Forteljingi «På ferdafot» som me her prentar i Vestmannen, var med i boki «Futurum, prosadebut 1989» på Aschehoug. Det var einaste innslaget på nynorsk. Me prentar forteljingi med løyve frå forlaget.

Han far hadde tala ved rutebilsjauforen nokre dagar i fyrevegen, dei kjendest frå gammalt dei karane, og eg skulde få aka fritt dersom eg anten sat på fanget hans far eller stod i midtgangen når det var fullt av folk i bussen. Det vart til at eg mest stod framme ved sjauforen og fylgte grusvegen trufast med augo, eg hadde so lett for å verta bilklen den gongen, då eg var smågut. Eg trur det var fyrste eller andre fredssumaren at eg fekk vera med han far på denne ferdi, og eg laut ha vore fem eller seks år gammal.

Eg vart som sagt ikkje gamal på fanget hans far, og berre vissa um at han hadde ein pose med seg som eg kunde få spy i, fekk magen min til å verta uroleg. Eg kom meg framåt sjauforen. På ei lang stong attmed setet hans sat ei eldraud kule, og stundom brukte han kula og stongi til å skifte læte i motoren, og stundom kvilte han neven på kula og då hadde handi ein fin dirr.

Alt før eg våga meg fram å sjauforen var me komme ut or den vesle krisisen der eg visste namnet på gardane. Bygdi endra seg ikkje stort av den grunn, fann eg ut, brunbrende timbralåvar og nymotens raude bordlåvar og mange gulbrune snaude jorde no etter slåtten, og utan regn kom ikkje håi, berre spreidde gullbosteblad la eit grønskjær sume stader. Vegdumba stod som ein gauv etter rutebilen. Når me stana for å sleppe folk på eller av, tok dumba oss atte og kom drivande inn døri når sjauforen brukte eit blankt handtak med ein arm på til å opne bussdøri for folk.

So vart eg vare at granskogen tok slutt, og gardane vart færre, og til sist køyrdie me etter lange bjørkjelider der det mest ikkje var noko å sjå for tett skog, det tok berre av nokre småvegar, til heimstølar, meinte eg å veta. Her var vegen bein og magen min roleg, og eg vilde verta rutebilsjaufør når eg vart vaksen, fann eg ut. Det var meire spanande då me kom inn på snaudfjellet, vatn på vatn innetter og stølar på både sidor, ei og anna måla byfolkhytte og ei gammal tvihogda turisthytte med kafisal på ein glasveranda med daude flugor i glaskarmene. Der kvilte me.

Me kvilte ein gong til før me kom å undabakkane ned på hi sida av fjellet. Sjauforen vilde ut å kjenne på hjuli før han gav seg i kast med swingane nedetter gjeli. Her låg gamle snjofenner og ingen stølar og soli hadde ikkje makt sjølv frå ein blå og skyfri himmel. Me stod like ved eit langt stygt raudt hus, det høyrdie vegakarane til, fortalte han far, og me gjekk innatt i bussen avdi me fraus, og den varme morgenon heime hjå ho mor som me hadde reist ifrå for nokre timar sidan låg med eitt ævordsleg langt burte. Men endå merkelegare ting låg fyre meg nedetter bakkane med stabbesteinane millom oss og elvegjelet. Det vart liv att. Eg såg sel av stein, og var dei av tre hadde

dei liggjande kledning og mest ikkje utskot på taket, og so småe, ja rarare hus kunde vel ikkje finnast, tenkte eg. Og kryteri, ikkje storhorna raude og kvite telemarkskyr, men småe raude kollar, og kom det folk på ruta, tala dei mest uskjøneleg for meg, men sjauforen skjønte visst alt, og so lo dei i lag. Eg kom lenger og lenger ut i verdi, tykte eg, og geiteflokkane etter vegen var dei største eg nokon gong hadde sett.

Til slutt svinga me ned i ei bygd der brisken vokser ende upp, der lauvtrei var høge og vide, og der stripor av myrkgranskog gjekk frå vegen og langt upp i lidene. Sjå her har dei planta skog, peikte han far. Her og desse snaude husi, krokute gjerdepelar og fjelli yver dalen digrare og naknare og nærmare enn eg var van ved heime, og det var ein rikdom i den tunge angande lufti og i blomane kring husnovene, og det framande gjorde meg uthygg og liten.

Dalen strypte seg i hop. Det vart berre rom åt elvi og knapt nok åt vegen, me ok inne under berget og gjennom tunnelar og elvi hasta av stad med grønt og glasklårt vatn. Det var som eit under då bergveggjene sleppte taket og gjelet vida seg ut, det vart ljost, det låg eit hus der og ein liten raudmåla lave og mange store tre kring husi og ei bru yver elvi og her skulde han far og eg av og vera nokre timer til rutebilen kom attende.

Sjå ikkje ned i ellevatnet, sjå opp og fram, sette han far i då me gjekk yver dengistne bru. Det small i øyro mine og elvesusen vart endå sterkare. Eg var stiv av redsle, og eg tykte den grøne bakkjen upp mot huset var noko av det venaste og tryggaste eg hadde sett. Den som kunde ferdast der trong ikkje ha ei einaste sut i bringa dagen lang. Det stod ein gammal mann uppe ved stugo og venta på oss, såg eg. Han nevahelste høgtideleg på både han far og meg då me kom. Eg var so glad at same kva han far hadde bedd meg um, hadde eg gjort det. Lange stunder sat eg roleg inne i stugo medan han far og den gamle gråhåra mannen sat bøygde yver bøker og papir og tala saman. Eg sat og såg meg kring, på bibelbilete på veggjene, på underlege skåp, måla tali-kar og ei stor stuguklukke. - «Gull og sylv,» tenkte eg, «her er det mykje gull og sylv kvar ein vender seg».

Likevel vart det drjugt. Eg kunde gå ut og setja meg på trammen, sa han far. Eg sat og høyrdie på ånsusen, drog

Til side 6

Munka - Stov'

På ferdafot

Frå side 5

inn den angande lufti, såg på dei framande trei, dei fine blomane, bærkjørri og aplane i hagen, ikkje noko av dette høyrdé meg til, ingenting kunde eg nærme meg. Berre grasbakkjen beint framum trammen var mest som eg var van ved. Det gjekk ein jordbrun stig tvert yver det tronge tunet. Varleg fylgde eg vegen. Ingenting hende. Eg kom fram át ei lækje som det rann vatn or. Vatnet kom frå ein brunn med lok på. Attum brunnen var litevætt meire grasbakkje og frå grasbakkjen reiste det seg eit endebratt fjell mot himmelen. Eg stiltra meg heilt innat bergveggen. Under skosulane kjende eg at det var herifrå vatnet kom. Såg eg beint til vêrs kunde eg fylgje bergveggen upp og upp gjennom tette lauvkrunor frå nokre tre som vokt tett attmed, heilt upp til himmelen såg eg, men soli kom burt i lauvkrunone, eg tykte det vart skumt og trugande innunder fjellet og skunda meg utatt til varmt solvêr, fylgde vaseget attende til brunnen og sette meg ved lækja og kjende på vasspruten med handi. Vatnet var iskalldt. Eg heldt peikefingen inn i spruten heilt til det gjorde ilt. Då såg eg kor tunnhuda han var, korleis naglen vart delt inn og at det var fine teikningar i hudi. Etterpå sat eg og krøkte fingren og neka han og såg at han skifta i leter frå kvitt til raudt.

Då ropte han far, sa at eg fekk ikkje leike ved brunnen, sa at eg skulde koma inn og eta. Han far og den gamle mannen svalla heile tidi. No såg eg meg ikkje kring, eg sleppte ikkje den gamle mannen med augo, han såg venleg ut. Eg la ned kakeskiva og spurde kva berget ved brunnen heitte, eg laut taka det uppatt med høgare mål, men då han endeleg skjønte meg, sa han at det var underleg at eg spurde etter dette namnet, for etter at han vart åleine var det berre han som kjende til namnet på berget, sa han, han brukte segja namnet kvar dag, for det er viktig for alle å ha eit namn, sa han, og difor tykte han det var gildt at eg kunde hjelpe honom med namnet, eg som var ung og hadde åri fyre meg. Han tala seint og ålvorsamt til meg. Resten av tidi ved matbordet sat eg kurrende still og sa namnet inni meg, då gløymde eg å kvi meg for brui, kjende eg, for det var eit vrangt namn. Og heimatt yver fjellet på rutebilen sov eg for det meste, og det var ljós sumarnatt då han far vekte meg og me steig av, og umorgonen

hugste eg ikkje namnet på fjellet som var mosegrodde og gamalt og reis ende upp i himmelen.

Då eg vokt til, var eg til sjøs i fleire år og støtt lengta eg heimatt, men når eg var heime drakk eg, og slost og tedde meg som ein våe og gjorde meg umogeleg, og so drog eg utatt. Heilt til ei påske då eg rakte den nye lærarinna. Me var jamgamle, og radt vart me kav galne i kvarandre. Eg veit dei gamle kjerringane i bygdi sa at eg fekk gjort henne på tjkken avdi ho ikkje kjende meg, men det var nett ho som kjende meg. No fekk eg påskot til å koma heim for godt, og me gifta oss og eg flutte i hop med henne og alle bökene hennar og bygde hus på garden heime og vart etter kvart rutebilsjaufør. Då først kom eg på ferdi yver fjellet for lengje sidan, der hadde eg ikkje vore på alle desse åri, kva hadde eg hatt å gjera i ei inestengd fjordbygd?

Det var ein klår sumarsdag eg fekk første turen min yver fjellet, ein like fin dag som då eg og han far var i vegen, med ein Setra der framruta når ned til golvet og sjauforen ser både vidt og breidt. Eg hadde full bil frå byrjingi, kørde turbuss, det var eit songlag, folk stod ikkje i vegakanten og venta, det er ikkje so mange som gjer det no til dags. Elles var mykje likt, fann eg ut, dei lange bjørkjelidene var der, men vegen var breidare og beinare og hadde fast dekke. Den tvihøgda turisthytta med glasveranda hadde fenge ein betongkloss attmed seg, det var fleire uteleigebuer og byfolkhytter, og brakka å vegstellet var visst endå meire til nedfalls. Me kvilte ingen stader, det gjekk snøggare med oss. Raudkollone var burte, NRF-fe på alle stolær og ved steinselet var det audt, og berre nokre fåe stabbesteinlar stod atte, elles blenkte det i nye metallvern.

Eg var spent då me fór etter elvi nedanfyre fyrste bygdi, eg bidde på bustaden der den gamle mannen var, der eg og han far hadde vore. Der kom det, brui og huset og låven, det såg velhalde og samstundes fråflutt ut, lemmer attfor glasi, feriestad, tenkte eg. Men fjellet, det endebratte berget ved brunnen, kvar var det? - Den gamle barndomsdagen reiste seg som eit bilettepe framfyre augo mine, eg kørde bussen utan å tenkje, eg hadde gløymt namnet, og fjellet var burte! Atte tedde berre ei lauvhall upp mot ein V-forma dal som

drog stad inn i fjellheimen. Eg skulde hjelpe til med namnet eg som hadde åri framfyre meg, hadde han sagt, alt laut ha eit namn skulde det finnast, hadde han sagt. Dimed kvarv husi og den grøne bakkjen attum meg.

På hotellet nede ved fjorden suprde eg etter einkvan som var kjend. Dei bad meg høre med ei myrkhåra gjente som skulde bera fram mat ved middagen. Eg skjønte radt kven det var då eg såg henne. Ho kunde vel vera knapt tjuge år, ei vakker gjente, stutt blankt hår, fin hals og munn, rak og mjå og med faste rundingar kring brjost og oksler og mjødmer, i kvit bluse og trøngt svart skjørt til midt nedpå legnjene.

Då me drakk kaffi, kunde eg tala åt henne. - Nei, ho kunde ikkje sitja ned sjølv um busslasti mi drog ut i hagen for å syngje. - Ja, ho kjende staden, den gamle mannen hadde vore morbror å far hennar, og ho hadde vore der fleire gonger før den gamle kom på aldersheimen. - Nei, noko endebratt berg ova brunnen hadde ho aldri hørt gjeti. - Ho smilte. Ho stod beint framfyre meg. - «Dette er eit skritt menneskje», tenkte eg, og det slo ned i meg at eg kjende henne litevætt på fyrehand.

For at ho ikkje skulde verta redd hendene mine gav eg meg til å rulle ein sigarett. Deretter la eg meg attyver i stolen og sette sjauførluva på hovudet og lét bremmen koma framfyre augo, eg tende sigaretten og bles røyken ut gjennom nasaborone, og då var eg endeg reidug og godt nok gøynd. - «Du», sa eg, «du har vore tenestegjente hjå farao i Egypt, og du har hatt styrke til å leva i mangfaldige tusund år og difor elskar eg deg», sa eg temmeleg høgt. - «Eg kjenner deg atte frå eit bilet i fyrste bandet i Grimberg-soga», heldt eg fram like so høgt. - Ho såg litevætt ovandotten ut, eg kan ikkje hugsa ho raudna, men so nikka ho og såg nøgjare på meg, skjenkte i meire kaffi åt meg og sette fram ei skål å sigarettska. Halvt i uvæt høyrdé eg ho sa at no laut ho innatt på kjøkenet å stelle med oppvaskmaskina for farao, og frå under luvebremmen vart eg vare at ho hadde eit mjukt gongelag som alle faraoane i Egypt nok hadde hatt vet til å setja stor pris på.

A. H.

I kjømdi frå Samlaget

Etter det me hører, vert det ei vanleg innhaldsrik boklista frå Samlaget i 1990. Noko utanum det vanlege er ei minnebok frå Halldis Moren Vesaas. «Dikt å leve med» heiter boki, som fylgjer livsgangen og hev sjølvbiografiske merknader til eigné og umsette dikt. Dikt på svensk og dansk er attgjevne i upphavsteksti.

Anne Karin Torheim

Debutantar

Samlaget hev to debutantar. Den eine er nordfjordjenta Anne Karin Torheim som kjem med diktsamlingi «Tida er verken ute eller inne». Ho er 37 år og hev vore skodespelar millom anna på Sogn og Fjordane Teater og Riksteateret; siste året gjekk ho på Skrivekunstakademiet i Bergen. Dikt hev ho tidlegare havt på prent i Gula Tidend, Vinduet og andre stader.

Den andre debutanten er frå Vinje i Telemark og heiter Stein Versto. Han hev teke forfattarkurset i Bø, og boki hans er ei novellesamling, «Ho blei borte i trappene». Han er dessutan med i Cappelen-antologien «Signaler» i år.

Krim

Nynorske krim-bøker gjeng toledeg bra, hev me hørt på anna hånd. To forfattarar kjem med kvar si krim-bok denne hausten, Åsmund Forfang og Per Olav Kaldestad. Bøkene deira heiter motsvarande «Bjørkfink, sa F.» og «Naken er fjorden».

Mange vestlendingar

Liv Nysted hev skrive ein roman og Frode Grytten gjev ut novellesamlingi «Langdistanse-svømmar». Millom dei som gjev ut diktsamlinger merkar me oss mange vestlandsnamn: Sigbjørn Heie, Jon Fosse, Finn Øglænd, Oskar Stein Bjørlykke, Rønnaug Kleiva, Alf A. Sæter.

Ragnar Hovland hev skrive ei essaysamling, og ei onnor essaysamling er redigert av Jon Ewo og Liv Nysted. Millom essayskrivarane finn me Lisbeth Hilde, Jon Fosse, Roy Jacobsen og Rønnaug Kleiva.

VESTMANNALAGET

Vestmannalaget skal ha two minneprogram i haust: 20. sept. um dr. Kari Øpstad frå Fusa, og 25. okt. um meisterspelemennene Anders Kjerland, Sigbjørn Bernhoft Osa og Torleiv H. Bjørgum.

Om du vil

«Mentalt står menneska enno på spebarnstadet.
Kvar vil me stå om I mill. år?»
(Pierre Teilhard de Chardin. Fransk prest.)

Om du vil kan du fylle kvar dag
med milde, kjærlege, forsonande ord.

Om du vil kan alt det vakraste du veit
ta bustad i di sjel.

Om du vil kan det gro
«rosor i ditt plogjernspor».

Om du vil kan du få eige
den useielege sæle
å vite at Gud lever,
i deg sjølv,
og i alle himmelrømder.

Om du vil kan du få *tene Gud,*
og vere med og skape
ein ny himmel og ei ny jord!

Olav Aarflot.

Bøker på i-mål

Det er ikkje uvanleg at forlagi etter gjev ut bøker på i-mål og meir og mindre klassisk nynorsk - eller **høgnorsk**. Me hev ikkje yversyn yver alt som kom i 1989, men me nemner two diktbøker.

Gudrun Brauti Knutslid

Dei gamle vegane
Gudrun Brauti Knutslid:
Dei gamle vegane
Ansgar 1989

Dette skulde vera tiande boki til Gudrun Brauti Knutslid, som attått dikt hev skrive prosabøker um Olea Crøger og diktarpstenen M. B. Landstad.

Diktaren bur i Seljord i Telemark, og telemålet syner seg her og der umiskjenneleg. Dei stutte og endeframme dikt er gode å lesa, trur me, for lesarar med sans for dikt. Ofte málber dei livsundring.

Går dei gamle vegane
myrane, hellingane,
alt er nytt kvar gong.

Hender finn molter
på utenkjellege stader.
Like løyndomsfulle
dei som menneski.

Rósa av Sigurdur blindur

Rósa
Umsett av Ivar Ordland
Illustrert av Anne-Lise Knoff
Solum forlag 1989

Det er eit storhende når seinmillomalderdiktet Rósa no kjem på notidsnorsk, i Ivar Orglands umsetjing. I den framifrå innleidingi før me høyra at Rósa hev kome mykje i skuggen av Liðja, det kjende höggmillomalderdikket, kring 200 år eldre. Han som diktat Rósa budde i Fagradal på Island og heitte Sigurdur blindur. Dei heilsides teikningane til Anne-Lise Knoff er ei fin samling kunstverk.

Rósa-umsetjingi kjem i stort format, med stor skrift og i prydband. Heider og ære til Solum forlag som tok på seg denne utgjevingi!

VESTMANNALAGET

hev møte på Bryggens Museum torsdag 20. sept. kl. 19.00. Dr. Kari Øpstad, eit 100 års minneprogram. Med innbedne frå Fusabygdi.

Bondelyrikk i utval

«Bonden i norske dikt»
I utval ved Grete Erøy Sollien
Norges Bondelag/Landbruksforlag
1988

No nærmar det seg bokhausten att. For to år sidan gav Landbruksforlaget ut diktantologien «Bonden i norske dikt». Det var adjunkt Grete Erøy Sollien som stod for utvalet. Boka hadde eit føreord av formannen i Norges Bondelag, Kåre Syrstad. Dette er ei noko sein omtale.

Så mykje meir som boka nesten vart gløymt i bokflaumen det året, er det grunn til å gjera lesarane av Vestmannen betre kjende med henne. Etter det som blir fortalt, var det fyrste gongen det vart samla i bok utvald bondelyrikk av kjende norske diktarar. Det er såleis eit nybrotsarbeid Grete Erøy Sollien har gjort. I alt er over åtti lyrikarar med.

Dei nærmere to hundre dikta er ordna i emnebolkar, og dikt kring yrket, bonden og bondekona innleiar samlinga som rimeleg er. Vidare er her dikt om garden, åker og nybrot, setra og skogen. I bolken «Kom Leikros, kom Bleikros» er dyra på garden tema. Det er også dikt om årstidene. I knapt noko anna yrke kjem ein årstidene og års-

syklusen nærmere inn på livet. «So rode dei fjordan» og «Sæterjentens Søndag» høyrer sjølvsgatt inn under bolken «Helg».

Utfert frå garden er også tema. «Kveld på den gamle garden» av Henrik Straumsheim er verdt å nemne. Bolkane «Livskveld» og «Bautaer over slitere» talar for seg sjølv. Her er også teke med dikt om bonden og byen og bonden og kunsten. Berre les «Fyrespel» av Anders Vassbotn. Dikta kring bolken «Når framskrittet står i tunet» manar til ettertanke. Ramma kring bonden og garden er skildra i mange samanhengar. Romantikk og nostalgi er med, men her er også dikt med opprør og smerte.

Ein blir klår over dei store endringane som har gått føre seg. Vi treng å bli minna om livet på garden i farne tider. Det er gledeleg å sjå at Landbruksforlaget heggar om røtene og held kulturarven i hevd med ei bokutgjeving som denne. Vi takkar forlaget og Grete Erøy Sollien for boka som er koment ut og lovar med oss sjølve å koma i hug våre opphavs tæger.

Lat meg til slutt nemne at Grete Erøy Sollien har utarbeidd ein studieplan til boka. Brevkuset «Bonden i norske dikt» får ein nærmere opplysningar om ved å vende seg til Landbrukets Brevskole.

Gudmund Harildstad

Diktsamling frå Ørsta Mållag

Olav Aarflot fortel til Vestmannen at Ørsta Mållag på Sunnmøre gjev ut ei diktsamling no i 1990. Det er dikt av Aasta Vartland. Ho er 78 år, og hev skrive dikt i ymse blad sidan tidleg ungdom. Ho hev vore lærar i Ålesund, men bur no på Nøre-Vartdal som i dag høyrer til Ørsta kommune. «Eld under vårbåla himmel» heiter samlinga som hev med 48 dikt. Dette er ikkje alt ho hev skrive; Terje Aarset hev med ein bibliografi i bok der det er vist til meir enn 100 titlar. I boki er det med fine foto frå fjellheimen på Vartdal.

Ørsta Mållag gjorde upptak til utgjevingi, og boki kjem med tilskot frå forfattaren og frå Vartdal Sparebank. Terje Aarset hev vore ei drivkraft i arbeidet med denne boki.

Det er ei bok som fortener mange lestarar, sejer Olav Aarflot. Det er lutra visdom.

Gåveliste for Vestmannen

Knut Rysstad, Kristiansand, 200 - Knut Rysstad, Kristiansand, 200 - Arnljot Kyllingstad, Helleland, 300 - Knut Rysstad, Kristiansand, 200 - Jo-stein Krokvik, Fiskabygd, 100.

I alt kr. 1000,-

Me takkar gjevarane
VESTMANNEN
Helge Liland
5065 Blomsterdalen
Bankgiro: 8401.21.4302
Postgiro: 4 25 63 92

Fiendane mine skal eg alltidz klara, men -

Eg fekk her um dagen sendt til meg sakspapiri pluss dagsordenen for landsmøtet i Noregs Mållag. Dessutan datt det ned i postkassa mi den siste utgåva av Norsk Tidend, sjølvsgatt um landsmøtet og dessutan um kampen mot EF eller EEC (stryk det som ikkje høver). Eg kunne sagt ein heil brote um å blanda det siste inn i målpolitikken, men eg let det liggja her og no.

Fåfengt leita eg etter ein post der einkvan kan henda tok upp dette med å verna um det norske målet. Men nei. Det er visst ikkje aktuell målpolitikk. I staden er det ei prioritert oppgåve å leggja fram eit norskfagleg manifest, som det heiter. Dette gjeng på norskuppleringi allereide frå barnehagane og fram t.o.m. postgymnasial utdanning, og på at nynorsken må få ein breidare plass i alt dette. Kva slags nynorsk det er tenkt på, vert det ikkje sagt noko um.

Ved lesnaden av alt dette vyrket veit eg ikkje um eg skal le eller gråta. Ikkje berre at der kryr av språklege unotar, ikkje minst skort på fylgje-strengleik i bøygjings- og formsystemet, men der ei mengd av s.k. **an-het**- (eller **heit**-) **be-else**-ord. Millom alt anna ugras stend der å lesa i Norsk Tidend (s. 16) at «nynorsk er folkeleight og opplysing». Javisst ja.

Eg kunne nemnt nøgdi av andre døme på slurv, men eitt døme til fær greida seg. Under bolken «Norskfaget i barnehagen» stend det å lesa um «barns eigen kultur og språklege tradisjonar. Denne kulturen blir skapt gjennom leik,

og kjem språkleg til uttrykk gjennom eit mangfold av teksttypar og sjangrar: forteljingar, gäster, vitsar, songleikar, regler og besverjingar». Når det gjeld siste ordet, «besverjingar», så lurar eg på um ordet «våbøgn» er heilt ute av norsk og difor høyrer heime på museum?

Lenger nede på same sida stend det: «Meir direkte røynsle (tenk det!) med lesing og skriving kan ungane (kvifor ikkje «borni»?) få dersom deira eigne sjølvlagda historier blir skrivne ned og lesne høgt. Då vil barna(?) sjå at det finst ein samanheng mellom deira eige talemål og skriftspråket, at skrift er nedskrivne tale, og dei vil bli mysgjerrige etter å forstå samanhengen». Kva røynslor som ligg til grunn for desse påstandane, vert det klokeleg ikkje sagt noko um.

Vidare segjest det mykje um «naturlig talemål». Kva som meinest med «naturlig», fær me ikkje vita, noko um. Det vert slege stort upp at nynorsken bygger på dialektane i Noreg. Dette er ei sanning med visse etterhald. I dialektane hev det gjennom tidene kapsla seg inn ikkje so reint fåe danismar og ordlag av framandt upphav. Dessmeir hev me dialektar som stend bokmålet mykje nær, anten Noregs Mållag likar det eller ikkje. Eller dei let att augo (eller «augene» som det vel heiter i dei krinsane) for dette. Difor, ordlaget «norske dialektar» er altfor upresist.

Sjølvsgatt skal me gjera alt for å fremja meir bruk av nynorsk i barnehagar og skuleverk. Men kva når elevane/studentane ser at der er stort av-

vik frå den nynorsken som vart odla av Aasen, Vinje, Sivle, Elias Blix og Anders Hovden og like eins det som vart skrive av Gustav Indrebø og brørne Lars og Severin Eskeland? Eg vil også nemna lyrikaren Jan-Magnus Bruheim. Alle desse, og fleire, dyrka og odla det reine norske målet. Ein vert varm i hjarta av å lesa skriftstykki deira. Dette i motsetnad til dei s.k. nynorskbrukarane i dag, dei s.k. nynorskforsfattarane medrekna.

Det er ei gammal véle at når der er stor usemje innyver i t.d. ein tjod, so finn ein seg ein ytre fiende som ein rettar hatske áatak imot. Nett i desse opplysningsstidene når det norske målet er i ferd med å verta makkete innanfrå, fall det laggel til med utspeli frå Finn-Erik Vinje og Inge Lønning. (Um dette er det skrive fyrr i Vestmannen, so eg let det liggja). At Riksmaalsforbundet er fienden par excellence, er det tradisjon i. Og tradisjonar skal ein då taka vare på. Men på det viset får ein tankane burt frå det som er i ferd med å bera til innanfor det norskaste me hev, nemleg målet.

Det stend for meg som ei sjølvmotsegjing at dei i Noregs Mållag vil hava burt «bokmålet». Kvifor vil dei det? Stendig ser ein at når visse skribentar i nynorsk er i beit for eit heilnorsk ord og/eller umgrip, so rappar dei frå «bokmålet». Det gjeld so visst ikkje berre dei ovanfornemnde **an-het** (heit)-**be-else**-ordi, men jamvel ord som **forslag**/**foreslå** t.d. er no i ferd med å rydja seg plass i nynorsken. At ein hev gode norske umgrep som «framlegg» og «koma med eller gjera

Til side 12

Grannelagsureining uroar estarane

I Estland valdar ureiningi av grannelaget meire uro for kvar dag. Estarane ser no til Sverike med von um å få til eit samarbeid um ureiningsspursmål.

Eit prov på at ynskjet um samarbeid finst på både sidor av Austersjøen er den estisk-svenske miljørådleggingi som nyleg vart halden i Tallinn. I samband med rådleggingi opna miljøriksråden i Sverike, Birgitta Dahl, ei utstilling kalla «Luftåtak», der luftureining var emnet. Det er meiningi at utstillingi skal sendast til Lettland og Litauen.

«Dei grøne» i Estland har vakse til ei teljande kraft etter kvart som ureiningane har kome for ein dag. Dei meiner at grannelags- og luftureiningane på nordkysten av Estland har nådd ei avgjerande høgd. «Dei grøne» peikar på at ureiningane ikkje berre er til skade for naturen i Estland, men også i Finland og Sverike. Den grøne rørla i Estland vart skipa for knapt two år sidan og har rundt rekna 4000 innskrivne medlemar, og rørla fær stød frå endå fleire hald. «Dei grøne» har alle reide åtte som er valde inn i bystyret i Tallinn.

Det er mange tiltak som spreider ureining i Estland. Storkraftverket i nærleiken av Narva i nordøystre Estland, som nyttar brennskifer, sprer ut 312.000 tonn avfall for året. Av denne mengdi er 125.000 tonn svoveldioksyd (SO_2), kan estiske miljøstyretemakter opplyse um.

Sementfabrikken i Kunda slepper ut tonnevis med dumbe, og i Maardu tett ved hovudstaden Tallinn velt meire

enn 3000 tonn, millom anna svovel (S) og kvæve (N), upp or pipone på ei verksemid som lagar fosforgjødsel. Etter pågang frå «dei grøne» heldt verksemidi upp med å tilverke svovelsyre (H_2SO_4), men utsleppet av hydrogenfluorid (HF) held fram. Desse utsleppi når upp i yver 200 tonn i året, og dei tærer både på glasrutor og kyrtenner, og sjølvsgart er dei skadelege for menneskja.

Gruvone i industrien i Maardu ureinar også Finskeviki: vel 39.000 kubikkmeter avlaupsvatn, og av dette er berre tiandeparten reingjord, renn kvart døger ut i havet gjennom ein liten innsjø og ei elv. Også kraftverket i Iru ikkje so langt frå Tallinn skapar vaskar. Utslepp frå kraftverket vert sett til 300 tonn svovel og sot for året.

Samla utslepp frå Tallinn-stroket er rekna ut til nærmare 40.000 tonn for året. Av denne mengdi er godt 21.000 tonn svoveldioksyd. Ved sida av svovel inneheld lufti fenolar (gjev surt vatn), metanal (vert løyst i vatn til formalin), ymse sambindingar med kvæve, dust og dumbe, amoniakk (NH_3), tungmetall osfr. Det stendigt aukande bilhaldet vert rekna å stå for drjugt halvdelen av luftureiningane. Store utslepp kjem og frå cellulosefabrikken i Tallinn. Fabrikken har reinseverk, men det er ute or drift, og dimed vert alt avlaupsvatnet, 27.000 kubikkmeter for døgeret, leidd beint ut i Finskeviki.

I dag finst det 1100 vassreinseverk i Estland, men størstedelen av desse er det lite gagn i. Nokre går på eit slags vis. Heller ikkje vert det gjort mykje for å byggje nye reinseverk. Etter det som kunnige segjer burde det byggjast nye reinseverk i Estland for 300 millionar rublar (3 milliardar kronor) kvart år for å få hand um stoda. Men den årlege peningbruken er berre 25 millionar rublar. Styresmaktene orsakar seg med at det rår skort både på pengar og folk og ikkje minst på det dei skal hjelpe seg med.

Ibarane i Tallinn er vane ved å slo se med vatnet. Det finst ikkje vassmålarar i bustadhuisi.

(Umsett frå finlandssvenske «Vasa-bladet» av Arne Horge.)

Tenk um

Tenk um det kunde henda at dei tre landi Estland, Lettland og Litauen fekk fridomen!

Litt om førestavingi an-

Av unorske førestavingar er det få som hev breidt seg - og halde seg - som førestavingi an-. I synonym- og omsetningsordlista til Magne Rommetveit: «På godt norsk» finn me 33 an-verb. Og knytt til desse finn me då ein brøte med an-substantiv. Desse ordi er komne til oss frå tysk-dansk, ikkje minst gjennom gruve-målet og militærmalet, og so frå sjølivet. Me hev ordet lausri-ve i ropeord: Legg an! Kom an! Nyleg skreiv ein agronom i eit bondeblad: «Slik det ser ut, ligg det an til gode avlingar og eit godt år for jord-bruket». «Det teiknar til eit godt år», er vanleg seiemåte.

Lat oss sjå litt på kva me møter i reiselivet: I Suldal hadde me lenge ei dampruta der det stod: «Kvilldal og Bråtevit anløpes». Me sa berre: Dampen går innat (innom) i Kvilldal og Bråtevit.

På snøggbåtane nordover heile Vestlandet får me høyrá: «Vi ankommer nå - - -». Me hev klaga på denne seiemåten; men det hjelper ikkje. H.S.D. hev nynorsk i rutehefti. Men dei kan ikkje påleggja mannskapet noko i munnleg målbruk, seier dei. No ja, eg tenker dei hev pålagt mannskapet å seiia sumt på engelsk om sumarane! Ein gong høyrdé eg: «Me ankjemne no - - ». Han kunde vel sagt: «No kjem me til - - ». Eller som eg stundom hev hørt: «So va' da - - ». Då visste eg at båten la til der no.

A ankomme tyder oftast å koma fram til ein stad, eller berre koma. Toget kjem kl. 8. Toget går kl. 8. At det kjem inn på stasjonen og går ut frå stasjonen, seier seg sjølv. Ein buss kjem og går til visse tider. Ein båt legg til og legg ifrå (ut-på); men til vanleg kjem han og går. Eit fly landar og lettar. Men me seier vanleg berre at det kjem og fer då og då.

So skriv dei ankomst det og det klokkeslett. Her kunde dei setja kjem (hit) eller kjem (fram). For ankomst Bergen kunde dei setja kjem til Bergen; vanskelegare er det ikkje. På ein flyplass finn me vanleg ankomsthall og avreisehall. Det må greida seg med innreis og utreis, eller kanskje frå fly og til fly. Eller kva meiner du? Eg ser Rommetveit har innreisehallen og utreisehallen.

Sigurd Sandvik

Nytt um namn

Nyleg kom eit ferskt «Nytt um namn», meldingsbladet å Norsk namnelag som dessutan gjev ut tidsskrifti «Namn og nemne». Meldingsbladet er lesnad verd; her er litt for kvar smak, noko lange artiklar og stuttare meldingar frå stadnamnarbeidet og frå sjølv laget.

I siste nummeret finn me eit yversyn yver skrifter til hundredårsminnet for Gustav Indrebø. Ei greid kringfaring der Indrebø-nummeret til Vestmannen ikkje er utegløymt. Umfram plass tek teksti til den nye lovi um stadnamn som vart sanksjonera av Kongen i statsråd 18. mai 1990. Lovi tek til å gjelda 1. juli 1991. Forvitnleg er det å lesa dei sterke innleget til Hallgrím Berg i ordskiftet i Odelstinget. Innleget er med fullt ut og på hallingmål, ei skriftfesting som visstnok sette visse krav til stortingsstenografanane.

Bladstyrar for «Nytt om namn» er Botolv Helleland og Kristoffer Kruken. Utgjevarstad er Avdeling for namnegransking, Universitetet i Oslo. Bladet gjeng til medlemene i Norsk namnelag der årspengane er 130 kroner.

Språklege unotar

«So kinna Kari Ola hadde før».

Eit spørsmål til «Språkrøret» um tydingi av setningen gav eit svar som visste at språkguruen Finn Erik Vinje ikkje skyna at det er tale um den **Kari** som Ola hadde **før**. Eit einstaka døme er sjølvsgatt ikkje nok å døme ut frå, men underleg var det likevel å høyre at ein so lettfatteleg setning skulde vera vandskeleg å fatte meinings i - for ein spesialist i norsk mål.

Dårleg - ring

Er «dårleg» eit godt eller dårligt ord?

I den tidi då styremagti tok til med å taka eit visst andsvar for dei fatige, dei gamle og dei sinnslidande fekk me noko som vart heitande «dårekiste» eller «dårehus». Det var forvaringshus for sinnsjuke.

Me veit au at ordet «dåre» tyder ein dum person - ein som ber seg sers uklokt åt.

Når me so talar um ei vare eller eit ord - god eller mindre god vare - godt eller mindre godt ord, so er det spørsmål um ikkje «ring» - «ringt» dekkjer tankjen betre enn «dårleg» - «dårlegt». Eg hev i alle høve ikkje det ringaste imot å nyitta ordet «ring» i staden for «dårleg». Sume segjer «dåleg» - noko som fær ein til å tenkje på «dauden».

Betre

Den komparativen som vantar av «god» heiter i skriftmålet «betre». Men uttaleformi «betre» finst ikkje i norske målføre - det eg veit av. Det heiter «bett’er» (Namdalens), «bære» eller «beere», «bære» (Austlandet), «bæri» (Telemark), «beire» (Setesdal, Voss), endå um det på gamalnorsk heiter «betri». Den svenske uttalen er «bättre». Den som skal lære å tala norsk etter bok fær gjerne den svenske uttalen av ordet. Um det er ei god eller ring løysing av problemet er eit vurderingsspursmål. Her er det ulike meininger um kva som er best for å fremje norsk målreising. Sume meiner det er best med ein «normalisert» tale - som mykje vert upfatta som bokstavrett tale, andre meiner me gjerer klokast i å lære oss ein uttale som samsvarar med eit eller anna bygdemål. Akk, ja, det er ikkje lett å semjast.

Uttale - utseg

Nynorskskribentar hev vanskar med ordet «uttalelse». Men når me tek fantasi til hjelp so finn me rett og slett

på eit ord - m.a.o. gjerer ei uppfinning. Kuttar berre ut «else» og i staden legg til ein «e», og vips - so hev me eit norskt ord - «uttale».

Ja, «uttale» er au eit gammalt godt norsk ord, so kvi skal ikkje det vera godt nok?

Viljen er god, men kunnskapen vantar. Det kan sjå ut til at dei som nyttar ordet i denne tyding ikkje kjenner til at ordet «uttale» hev ei heilt onnor tyding i norsk tungemål, og me hev fengje endå eit tvitydig ord. Held me fram på dette viset, so hev me snart halvera ordmengdi. Kann hende er det ein viss plan med det og, for då vert det berre halvparten so mange ord å lære, og då vert det ikkje so mange raudre strekar i skrivebøkene for skuleborni.

Elles er norsk tungemål ikkje so fætig på ord at det ikkje hev ord for umgrepene «uttalelse» - for deim som ikkje veit det so er ordet - «utsegn». Ja, dette var berre «ei utsegn».

Firedobbel

«Firedobbel norsk i Holmenkollen». Jau, me hev både «femdobbel» og «tidobbel», ja «mangedobbel» med. Ordet «dobbelt» er fransk (duble) og tyder «tvifaldig». Men «tvifaldig» er no eit ord som dei færraste skynar - endå um me enno segjer «tvillingar», og skynar det. «Trifaldig», «femfaldig» og «mangfaldig» er ord som enno kann koma til nytte. Ordet «mangfald» er eit ord som er ved å koma, og som kann draga dei hine med seg. Vestmannen kann vera vegvisar.

Ulike - ymse

Det hev lukkast å byte det dansktske ordet «forskjellig» med ordet «ulik» - «forskjellige» med «ulike». Aldri so godt so er det gale for noko. Ordet «ulike» er vorti so gjævt at det gode ordet «ymse» er dotti mest heilt ut. Ordet «ulike» vert nyitta i hytt og ver endå um det ein talar um er aldri so like. Det kann vera dei ulike husi, dei ulike menneskja, dei ulike bøkene, dei ulike TV-apparati, e.l. Meinings i ikkje å framheve ulikskap - ofte snarare tvert um. Ordet «ymse» - som dessutan er eit gammalt samnordisk ord - er i slike høve mykje meir dekkjande for tankjen.

Like og ulike tal

I «moderne norsk» hev me fengje «like» og «ulike» tal.

Og for den som ikkje veit det, so er det korkje um like eller ulike tal. Det dei vil segja med desse ordi er **par-tal** og **odde-tal**. Kvi dei ikkje nyttar desse

ordi som dekkjer umgrepene? Svaret er truleg «modernisme», for dei må vera vel gjenomtenkte. Oslogatune er fulle av skilt med «like» og «ulike» nummer, og dessutan er desse ordi innlagde i reknebøkene for skuleborn. Det er soleis gjennom skulen me fær denne «underlege» bruk av ordi.

«Fordel» - «Bakdel».

Ordet «bakdel» tyder ikkje berre «bakpart». Det tyder og «lyte» eller «ulempe». At det ikkje er «praktiskare» å nytte det rette ordet kjem av at ordet «fordel» er vorte so «fordelaktig» å nytte i staden for «vinning», «bate», «gagn» eller «føremoen».

Kan me segja at dette er ein **bakdel**?

Ved å nytte ordet «fordel» i staden for desse fire ordi so hev me redusert ordmengdi til fjordeparten, og ikkje berre fengje eit tvitydig ord til, men eit **firetydig** eller jamvel eit **femtydig** - i og med at «fordel» au kann tyde «fram-part». Dessutan vil **bakdel** framleides tyde **bakpart**. Skal tru um det er ein **bakdel** med det? Er det ein **bakdel** at me ikkje kann nytte dei mange gode norske ordi som tungemålet vårt er so rikt på?

Kva tid skal norske skuleborn få lov til å lære sitt eige nedervde tungemål? Samane - og jamvel innvandrarane - fær no høve til å lære sitt eige folks tungemål. Er det ikkje då noko underlegt at vårt eige folks born ikkje skal hava den same retten? Men lyt taka til takke med noko som heile tidi er på gli mot eit «framtidsmål» som ingen veit korleis skal koma til å sjå ut? Det einaste me veit er at det stendigt skal taka upp fleire og fleire ord og segjemåtar av framandt upphav, fleire og fleire mangtydige heimløysur, og dermed stengje ute dei segjemåtan som folket hev livt med - og som hev gjort god nytte i uminnelege tider. Skal tru um det finst noko anna folk på jordi som med vitande og vilje undergrev sin egen nedervde kultur - programfester å utradere sitt eige folks tungemål slik som me hev gjort? Våre fremste akademikarar gjeng i brodden - sit i norsk språkråd og forhandlar um kor mykje av språklege heimløysur dei skal føre inn i «rettskrivningsnormene» sine. Og organisasjonen som er skipa for å fremja norsk målreising hev med årsmötevedtak godkjent at me hev «to norske mål». Med det hev dei uppheva sitt eige føremål - noko dei i praksis gjorde alt i femtiåri då dei gjekk inn for å stø framlegget til Læreboknormalet av 1959. Er det å undrast at me fær slike språkblomar som vist ovenfor?

Ludvig Holm-Olsen - ein stor norrønfilolog

Tidlegare universitetsrektor, professor dr. philos. Ludvig Holm-Olsen, Bergen er død, 76 år gammal.

Då han i 1953 kom til Universitetet i Bergen som professor i norrøn filologi, vart han snart ein av dei berande krefte i dette nye Universitetet. Han var dekan i det historisk-filosofiske fakultet 1956-58, og universitetsrektor 1960-65.

Ludvig Holm-Olsen var fødd i Arendal. Han hørde til ei sers gåverik ætt, farbror hans var den kjende namnegranskaren professor Magnus Olsen. Ludvig Holm-Olsen vart student i 1932, cand.philol 1940, og dr. philos. i Oslo 1952. Doktoravhandlingi hans var «Håndskriftene av Konungs skuggsjå, en undersøkelse av deres tekstkritiske verdi». Seinare gav han ut «Studier i Sverres saga» og fleire andre avhandlingar. Då han var med til avdukingi i Rivedal av minnesteinene for Ingolfur Arnason, var det ein forfattar som spurde honom um fagkrinsen hans. Holm-Olsen var ein venleg og humoristisk mann, og han svara: «Jeg er professor i Snorre».

Til 70-årsdagen hans i 1984 kom eit vyrdeleg festskrift på 330 store sidor som akademiske kolleger gav ut. Det hev ei ageleg helsinglista med einskild-personar og med vitskaplege institutt i mange länd. Og med ein bibliografi yver Holm-Olsens trykte arbeid som til fullnads syner den uvanlege innsatsen til denne fine granskaren og vitskapsmannen. Og hans mangeårige medarbeidar i redaksjonen for Maal og Minne, Einar Lundeby, hadde heilt rett når han i si helsing skreiv at få eller ingen kunde som Ludvig Holm-Olsen «kaste lys over norrøn kultur».

At denne «professor i Snorre» også var Riddar av St. Olav og av den islandske Falkeorden er sjølvjeve. Elles var han Æresdirektør av University of Newcastle upon Tyne. Fridtjof Nansens «belønning» var han òg heidra med. Sambandet med Island heldt han uppe i pensjoniståri sine òg. I lista yver lagsmenn i det tradisjonsrike «Hid islenzka bokmenntafélag» som er skipa i 1816 var namnet Ludvig Holm-Olsen å finna - millom dei (altfor få) nordmennene som er med der.

Ludv. Jerdal

Bygdelagsnemnd i Bergen

Bygdelagsnemnd i Bergen, samarbeidssamkipnaden for bygde- og bondeungdomslagi i byen, hev halde årsmøte i Fensal og valt uppatt Aslaug Myrmel, Sunnfjordlaget til formann. Dei andre i styret er Inger Røsseland og Ingjerd Helmersen frå Foreningen Nord-Norge, Oskar Johannessen, Ervingen og Jostein Åsmul, Sognalaget. Varamenn er Margot Sture, Sigurd Solvang og Willy Mjånes, ettersynsmenn Magne Solvang og Jørgen Jørgensen. Og til 17. maikomiteen i

Bergen vart Skjalg H. Halmøy, B.ul. attvald, med Willy Mjånes, Sunnhordlendingen til vara-mann. I styret for Kyrkjensemnd i Bergen er desse med frå Bygdelagsnemndi: Inger Vik, B.ul. og Berit Vånsrygg, Nordfjordlaget.

Årsmeldingi fortalte um ei vellukka høgtidig av 50-års-jubileet i Bygdelagsnemndi, festskrift vart utgjeve. Det var god uppslutnad i festfylgjet 17. mai, og mange av lagi er i framgang og møter auksande tilslutnad.

diktsamling med titelen «Etterraakstir». Og so kjem Sunnmørsforfattaren og redaktoren Jo-stein Krokvik med ein sjeldsynt historisk roman frå Nordfjord og Sunnmøre på 1700-talet. Titelen «Galgiholm» fortel mykje um hendingar i denne romanen.

Jon Askeland vart attvald til formann i Bokreidingslaget, og i styret vart attvalde Frøydis Lehmann, Eigil Lehmann og Helge Liland. Nye i styret vart Jarle Bondevik og Gunnar Gilberg. - Alv Askeland sa ifrå seg attval, men vart vald til fyrste varamann, dei andre varamennene vart Sverre Hausberg, Ludv. Jerdal, Erling Hordvik, Haldor Slettebø og Hans Dysvik. Rekneskapsførarar er Leiv Flesland og Helge Liland, revisor Jan H. Lyse.

Til litteraturnemnd vart valde Jarle Bondevik (ny), Jostein Krokvik (ny), og attvalde vart Ludv. Jerdal, Eigil Lehmann, Frøydis Lehmann, Erling Berstad, Torfinn Slettebø og Jon Askeland.

Gled venene med gode bøker frå Norsk Bokreidingslag

Gunnar Gilberg: *Sjå attum*

Ei stringent, konsis og tankemanande diktsamling som klårt syner at den klassiske nynorsken er eit framifrå medium for modernistisk lyrikk.

Hefta kr. 80,-

Jostein Krokvik: *Det gátefulle tårnhuset*
Ei frisk og velforma forteljing for unge lesarar med sans for måneskin, mystikk og tankjeeggjande spanning.

I band kr. 108,-

Johannes Krysostomos (Jon Gullmann): *Den guddomlege liturgien*

Eit klassisk liturgisk skrift frå den austrolandske kyrkja, umsett til norsk av Ola Breivega.

Hefta kr. 100,-

Bjarne Bratteteig: *Aanebjør*

Minne frå livet på ein sørlandsk heidegard i ári like etter siste heimskrig. Illustrert av Lars Slettebø.

Hefta kr. 115,-

Einar Ullestад: *Folk til fjells*

Ei forteljing um to fjellgardar i Vossaveldet kring 1860 - um oppvekst og harde livsvilkår, men òg um gledor og rike dagar i fjellheimen. Illustrert av Ivar Kvåle.

I band kr. 115,-

Gustav Indrebø: *På norsk grunn*

Minneskrift med eit par utvalde artiklar og ein komplett bibliografi yver alle kjende Indrebø-arbeid, frå bøker og tidsskriftartiklar til avis- og bladstykke.

Hefta kr. 125,-

Ragnvald Vaage: *På botnen*

Forvitneleg og krass roman frå Bergensmiljø fyrt på 1900-talet. Jubileumsutgåva med etterord av Lars Amund Vaage og umslag av Magne Kjellesvik.

I band kr. 185,-

SERTILBOD:

Gustav Indrebø: *Norsk Målsoga*

Hefta kr. 150,-

I samband med 100-års minnet for professor Gustav Indrebø sist haust vil Norsk Bokreidingslag gjeva eit avslag på kr. 100,- til studentar og skulelevar som ynskjer å kjøpa dette standardverket um den norske målsoga. Tilbodet gjeld ut 1990.

Skriv til:
NORSK BOKREIDINGSLAG
Postboks 2672
5026 Bergen-Møhlenpris

Norsk Bokreidingslag med gode nye tilbod

Norsk Bokreidingslag L/L, hev halde årsmøte i Bergen. Det er laget som tek vare på den klassiske målarven frå Ivar Aasen, og bøkene i fjar gjekk godt. Ved opningi av årsmøtet heldt formannen, universitetslektor Jon Askeland, minnetale yver Conrad Clausen, som var varaformann og ein uvanleg dugande mann i litteraturnemndi.

Forvitnelege nye bokplanar vart dryfte, og det er alt no avgjort at millom dei nye bøkene til hausten er two bøker av presten og skalden Eigil Lehmann, det er ei artikkelsamling um målspursmål med titelen «Reise det som velt er», og med ein bibliografi yver Lehmanns bøker og artiklar som fyrsteamanuesi dr. Jarle Bondevik hev sett opp. Den andre Lehmann-boki er ei

MARØY LARS BJARNE
ELTSMARKEN 14
5034 Y LAKSEVÅG
ANTALL EKS 1

ISSN 0800-8647

Heidersgåva av Gjelsvik-fondet

Heidersgåva av Gjelsvik-fondet vert utetla av Norsk Måldyrkingslag (Akademi for det norske målet). Gåva vert gjevi for den nynorske boki som er framifrå i innhald og stil, og attåt er skri- vi på det reinaste og beste målet.

Kva litteraturgrein boki høyrer til, hev ingen ting å segja. Diktarverk, vitskaplege arbeid, vanlege upplysningsbøker, umsetjingar, ordbøker o.s.b. kjem på like line i tevlingi.

Domsnemnd er statsstipendiat Ivar Eskeland, C. A. Pihlsgata 1, 0273 Oslo 2, skule-inspektør Olav Grimdal, 3880 Dalen i Telemark og folkehøgskulestyrar Sigurd Sandvik, 5455 Halsnøy Kloster.

Bøker til tevlingi lyt sendast **beinveges** til domsmennene innan 1. september i år. - NB! Ei bok til kvar domsmann - av bøker utgjevne i 1989.

Vensam helsing
NORSK MÅLDYRKINGSLAG
Halvard Bergwitz
skrivar

Spelemannen Nils Furnes er død

Spelemannen Nils Furnes, Bergen er død. Han var fødd i Bygstad i Sunnfjord og vart 89 år gammal. Med Nils Furnes er den fremste tradisjonsberaren av det sermerkte Sunnfjordspelet burte.

I ung alder kom Nils Furnes til Bergen, og her arbeidde han som bøkkar, seinare som snikkar. Ei tid hadde han arbeidet sitt på Askøy, men lengste tidi i Bergen. Han var ein dugande handverkar, men det er minnet um spelemannen Nils Furnes som vil leva lengst. Han fann seg vel til rette i spelemannsmiljøet og i bygde- og bondeungdomslagi i Bergen, og han vart mykje nytt til spelemann. Då Bergen i 1929 fekk sitt første spelemannslag, det som seinare fekk namnet «Fjellbekken», var Furnes ein av skiparane, og for mange år sidan gjorde laget honom til heiderslagsmann.

Spelemannen og folkemusikksammlaren Arne Bjørndal vart tidleg merksam på det fine og sermerkte spelet til Nils Furnes, og i Arne Bjørndals Samlingar på Universitetet i Bergen er det godt og vel 100 innspelinger etter Furnes. Han er umtala med stor vyrnad i det store samlarverket som Bjørndal gav ut saman med Truls Ørpen, Eivind Groven og Olav Gurvin. Og i Folkemu-

sikksamlingi i Norsk Riksringkasting er det ø ei verdfull samling av innspelinger som Nils Furnes gjorde, etter upptak frå programsekretær Rolf Myklebust. Nils Furnes var den fremste beraren av det mest tradisjonelle og ekte Sunnfjordspelet. Han hadde eit uvanleg reint spel, var nøgjen med å stilla fela fyrr han strauk upp, og det var forteljarkunst i spelet hans. På landskappleiar og Vestlandskappleiar hadde han fenge mange fine premiar.

Furnes hadde også komponert nokre slåttar, ein av dei gav han namnet «Ola Nos», det var ein slått til minne um ein nær slektning som han hadde mange slåttar etter. Nils Furnes var ein fin humorist. I lyd og lag kunde han koma med replikkar som var reine fyndord, og lever etter han. Saman med den rikdomen av slåttespel i upptak, det som er noko av den rike arven etter spelemannen Nils Furnes.

Ludv. Jerald

Fiendane mine skal eg alltid klara, men - Frå side 8

eit framlegg», er det visst stendig færre som veit.

Eg kan hugsa ein gong då eg tok opp dette ved ei samkomme i eit lokallag av Noregs Mållag. Då vart eg snøgt klubba ned. Eg fekk høyra at den lina eg lagde meg på, var med å skräma folk vekk frå nynorsken. Eit sovore argument høyrdie ein aldri når det gjeld upplæring i framande språk som t.d. engelsk, tysk og fransk, ikkje å nemna fag som matematikk og fysikk.

Sjølv sagt skal ein ikkje skräma folk vekk frå å bruka norsk mål um dei ikkje kjenner seg støe i

norsk. Men då skal det heller gjerast eit krafttak når det gjeld skriveupplæring.

Noregs Mållag gjer og den drepende feilen at dei berre kimsar argumenta motstandarane brukar. Utan samanlikning elles, ein general i krigen som berre kimsar av motstandaren, hev tapt. Den s.k. bymålsinnstillinga (som ikkje var noka instilling, men ei meiningsytring som visstnok støvar ned i ei skuffe i N.M.) gjekk i si tid inn for stendig meir bokmålstilfang og syntaks slik at steget for brukarar av bokmål i byane ikkje skulle verta for stort dersom dei ville ganga yver til nynorsk. Diverre vil nok dette slå ut den galne vegen. Når der likevel er so stor ein likskap, so kan ein halda seg til det tilvande som i dei fleste høví er norsk-dansk. Dessmeir skulle den ovansornemende innstillingi sigra, ville det vera å leggja det norske målet i gravi.

Det som eg hev trekt fram, er vel i samhøve med moderne pedagogikk som lærer at ingen ting skal det «rettast på», då drep ein skrivegleda osb. Er dette berre noko som gjeld norsk mål?

Eg trur ikkje me gjer skuleborni nokor teneste ved å lata vera å retta. Snarare tvert imot. Det som hev ovmykke å segja, er at dette vert gjort med vit. I denne samanhanga kan det høva å lykta med soga um prinsen som var på vitjing i dyrehagen. Veteprinsen vel å merkja. Han heldt på å kliva yver til tigrane, men ingen av vaktarane våga seg til å draga honom attende då det var prinsen, son å kongen sjølv, dei hadde med å gjera.

Summa summarum: Fiendane mine skal eg alltid klara, men fri meg frå venene mine.

Sverre Wetteland

Din lokale storbank

FOKUS Bank

God og rimeleg mat
får du på

Kaffistova til Ervingen

Torgegården, Strandkaien 2, 5000 Bergen

BUNADSØLV — POKALER — PREMIER

Vi har gaver
for alle anledninger

magnus aase A/s
gullsmed

Strandkaien 6 — Telefon *32 01 60